

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

Переглянути у форматі pdf

С. М. Дідух

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА НАПОЇВ

№ 11, 2015

Назад Головна

УДК: 005.591.3 – 021.387 : [664.013 + 663.8.013]

С. М. Дідух,

*к. е. н., доцент кафедри економіки промисловості,
Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса*

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ТА НАПОЇВ

S. M. Didukh,

*Candidate of Economic Sciences, Department of Industrial Economics,
Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa*

THE STRATEGY OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES FOR THE PRODUCTION FOOD AND BEVERAGES

У статті розглянуто особливості стратегій сталого розвитку підприємств з виробництва харчових продуктів та напоїв. Висвітлено теоретичні положення концепції сталого розвитку економічних систем на основі аналізу наукових публікацій. Вказано на важливість впровадження концепції сталого розвитку та можливі переваги від її використання. Виділено підприємства, які впроваджують стратегію сталого розвитку в Україні. Проведено аналіз напрямів реалізації концепції сталого розвитку окремих підприємств з виробництва харчових продуктів та напоїв («Кернел», «Миронівський хлібопродукт», «Астарт-Київ», «Оболонь», «Coca-Cola», «Pepsi», «Nestle»). Виявлено, що у сучасних економічних умовах стратегію сталого розвитку успішно реалізують у першу чергу потужні агропромислові підприємства, які мають необхідний рівень фінансових та трудових ресурсів. Вказано, що для більшості середніх та малих підприємств стратегія сталого розвитку не є пріоритетною в умовах високої конкуренції.

The article examines the features of sustainable development strategies of enterprises producing food and beverages. The theoretical principles of sustainable development of economic systems have been highlighted in the article by analyzing scientific publications. We specified on the importance of introducing the concept of sustainable development and the potential benefits of its use. We specified on the importance of implementing the concept of sustainable development and the potential benefits of its use. We have singled out companies implementing sustainable development strategies in Ukraine. We have analyzed the directions of the concept of sustainable development of individual enterprises producing food and beverages ("Kernel", "MHP", "Astarta-Kiev", "Obolon", «Coca-Cola», «Pepsi», «Nestle»). We have found that in the current economic environment, powerful agro-industrial enterprises with the necessary level of financial and human resources successfully implement the strategies of sustainable development. Indicated that for most small and medium enterprises strategy of sustainable development is not a priority in a competitive environment.

Ключові слова: *сталій розвиток, стратегія сталого розвитку, підприємства з виробництва харчових продуктів та напоїв.*

Keywords: *sustainable development, sustainable development strategy, enterprises of food and beverages.*

Постановка проблеми. Проблема забезпечення сталого розвитку економічних систем перебуває в епіцентрі уваги світової наукової спільноти. Велике значення цій проблематиці надається передусім у розвинених країнах Заходу, в яких реалізація підприємствами концепції сталого розвитку є важливою умовою приналежності до найбільш прогресивних учасників ринку. Орієнтуючись на інтеграцію із Європейським союзом, Україна, її окремі регіони та підприємства мають впроваджувати найбільш прогресивні практики, зокрема і елементи концепції сталого розвитку.

Підприємства з виробництва харчових продуктів та напоїв відіграють важливу роль в економіці України. Їм належить вагомий частка промислового виробництва, вони одними із перших вийшли на світові ринки капіталу та провели IPO на світових фондових біржах. Провідні агропромислові підприємства України у значній мірі формують тенденції розвитку вітчизняної економіки та першими реалізують перспективні ідеї, конкуруючи із закордонними виробниками. Тому актуальною науковою проблемою є дослідження особливостей та перспектив реалізації стратегії сталого розвитку підприємств з виробництва харчових продуктів та напоїв в умовах конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням сталого розвитку економічних систем та можливостям його досягнення присвячено багато наукових праць вітчизняних та іноземних учених Brundtland G. H., Clark G., Daly H. E., Hughes B., Meadows D.H., Андерсона В. М., Андрєєва Н. М., Бурик З. М., Данилишина Б.М., Квятковської Л. А., Хвесика М.А., Шубравської О. Однак існує потреба у більш детальному дослідженні особливостей формування стратегії сталого розвитку на рівні окремих підприємств. При цьому велике значення має різностороннє вивчення досвіду найбільш успішних учасників ринку, які цілеспрямовано впроваджують стратегію сталого розвитку.

Постановка завдання. Головною метою статті є дослідження особливостей та актуальних напрямків впровадження стратегії сталого розвитку підприємств з виробництва харчових продуктів та напоїв в сучасних економічних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вперше термін «стійкий розвиток» у сучасному сенсі було використано на засіданні Римського клубу 1972 року у доповіді з теми «Межі зростання», яку було представлено групою вчених на чолі з Д. Медоус [1]. Характеризуючи бажаний стан глобальної рівноваги, автори зазначили: «Ми шукаємо формування моделі, що становить світову систему, яка є стійкою без раптового і неконтрольованого розпаду і здатна до задоволення основних матеріальних потреб усього населення» [2].

За визначенням Всесвітньої комісії ООН з навколишнього середовища та розвитку сталий розвиток – це розвиток, який задовольняє потреби нинішнього покоління і не ставить під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти їхні власні потреби [3, с. 86].

За тлумаченням Г. Дейлі сталий розвиток – це означення гармонійного, збалансованого, безконфліктного прогресу всієї земної цивілізації, груп країн (регіонів, субрегіонів) щодо збереження довкілля, ліквідації, експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремо взятої людини, так і груп населення, зокрема за етнічними, расовими чи статевими ознаками [4, с. 96].

Ключовою ідеєю сталого розвитку є відмова від концепції споживацтва, коли збільшення рівня споживання є основним критерієм соціально-економічного розвитку. Необхідним є пошук такого співвідношення між природокористуванням і соціально-економічним розвитком, яке б забезпечило раціональне, економічне і ефективне використання природних ресурсів, підтримувало б екологічну безпеку суспільства, і разом з тим гарантувало б необхідну якість життя і добробуту населення [5].

У глобальному вимірі метою впровадження стратегії сталого розвитку є досягнення гармонії між людством і природою. Важливою ознакою сталого розвитку є його керуваність на основі використання системного підходу та сучасних інформаційних технологій, які дають змогу моделювати та прогнозувати результати різних варіантів розвитку економічної системи.

Сталий розвиток підприємства в поточному періоді слід розглядати як його здатність до здійснення економічної діяльності в кожен окремий момент часу в умовах невизначеності впливів зовнішнього середовища які порушують нормальне функціонування і розвиток підприємства [3, с. 87].

Відповідно до визначення Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) стратегія сталого розвитку – це скоординований набір процесів аналізу, дискусій, навчання, планування та інвестицій, що формуються шляхом участі та постійного вдосконалення й інтегрують економічні, соціальні та екологічні цілі суспільства, шукаючи компроміси там, де це неможливо [6, с. 8]. Б.М. Данилишин зазначає, що стратегія сталого розвитку розуміється не як кінцевий незмінний продукт, а інтерактивний процес, що базується на повторюваних циклах аналізу прийняття рішень, плануванні, впровадженні, перегляді тощо, який не може бути одноразовим завданням [7, с. 215].

Квятковська Л. А. пропонує таку послідовність формування стратегії стійкого розвитку підприємства [3, с. 86]:

1. Постановка мети, для визначення якої необхідна оцінка впливу стратегії на сталий розвиток підприємства.
2. Розробка варіантів досягнення цілей із урахуванням проблеми обмеженості ресурсів та зважаючи на стадію життєвого циклу підприємства.
3. Вибір кращих варіантів досягнення кінцевої мети з безлічі альтернативних.

Концепція сталого розвитку впроваджується на різних рівнях. Так, у 2015 році в Україні прийнято Стратегію сталого розвитку “Україна 2020” [8] Затверджена указом президента стратегія визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети, стратегічні індикатори та засоби реалізації стратегії. Метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі [8]

Однак запровадження загальної державної стратегії сталого розвитку має базуватись на ґрунтовному розумінні сутності даної концепції як громадянами країни, так і господарюючими суб'єктами.

Відповідно до дослідження компанії McKinsey [9], проведеного у 2010 році, понад 50 % керівників компаній усвідомлювали що забезпечення сталого розвитку – це важлива складова розв'язання екологічних, соціальних та управлінських питань у широкому колі аспектів — від розробки нових продуктів до створення репутації та загальної корпоративної стратегії [10].

Дослідження McKinsey виявило, що компанії визначають сталий розвиток як один із трьох основних пріоритетів, що може бути ефективною складовою бізнес-діяльності, оскільки сталість допомагає зміцнити соціальну відповідальність компанії, заощадити кошти та забезпечити збалансоване майбутнє для наступних поколінь. При цьому лише 30% керівників компаній активно шукали інвестиційні можливості для втілення даної концепції [10].

За останній час концепція сталого розвитку стала невід'ємною частиною стратегії великої кількості компаній по усьому світу. Варто звернути увагу на те, що задачі та напрями реалізації концепції сталого розвитку різних компаній мають суттєві відмінності.

Наприклад, основою стратегії сталого розвитку компанії «Хенкель» (Henkel) є ідея «Досягнення більшого з меншими витратами» [11]. Для підтримки цієї настанови було розроблено довгострокову стратегію сталого розвитку та встановлено мету: до 2030 року всі продукти та процеси компанії Henkel мають бути у три рази ефективніше, ніж вони є сьогодні (“фактор 3”). Загалом основою корпоративної культури «Хенкель» є підтримка балансу між економічним успіхом, охороною навколишнього середовища та соціальною відповідальністю.

В Україні впровадження концепції сталого розвитку не набуло на даний час масового характеру через низку об'єктивних причин, зокрема складну економічну ситуацію, відсутність ресурсів для інвестування та сконцентрованість підприємств на тактичних задачах збереження поточних фінансових результатів. Однак провідні підприємства України активно долучились до реалізації стратегії сталого розвитку. Позитивними прикладами у цьому сенсі є такі лідери української економіки як АТ «Систем Кепітал Менеджмент», Телекомунікаційна група Vega, «Концерн Галнафтогаз» (ТМ «ОККО»), «Воля», «Дніпрспецсталь», «Integripire», Мережа аптек “D.S.”, «Фокстрот», «Київстар». Програми сталого розвитку мають представництва провідних світових компаній в Україні: Shell, Vetropack, Coca-Cola, Pepsi, Nestle, Carlsberg, Samsung, Metro тощо. Серед виробників харчових продуктів та напоїв слід виділити, окрім вже перелічених транснаціональних компаній, Кернел, МХП, Астарта-Київ, Оболонь.

В умовах несприятливих змін зовнішнього середовища базаою стратегією більшості виробників харчової продукції та напоїв є виживання (збереження виробництва). З цієї причини впровадження стратегії сталого розвитку харчових підприємств відбувається за ініціативою великих підприємств, лідерів ринку окремих продуктів харчування. Важливою науковою задачею є аналіз досвіду найбільш прогресивних українських компаній з точки зору впровадження стратегії сталого розвитку.

Корпорація «Оболонь», яка є одним із лідерів ринку пива та безалкогольних напоїв, починаючи із 2007 року впроваджує стратегію сталого розвитку та публікує річні соціальні звіти відповідно до вимог міжнародного стандарту зі звітності у сфері сталого розвитку GRI (Global Reporting Initiative) за вимогами «Основного» варіанту останньої версії G4 і десяти принципів Глобального Договору ООН (UN Global Compact). На відміну від багатьох інших компаній, корпорація «Оболонь» у планах сталого розвитку приділяє увагу не лише соціальному та екологічному аспектам, але і заходам економічного та виробничого характеру.

Зростання на засадах принципів сталого розвитку є основою стратегії корпорації «Оболонь» [12]. Соціальна місія корпорації «Оболонь» – створювати корисні і безпечні напої з турботою про людей і відповідальністю до довкілля. Соціальна мета корпорації – баланс економічних, соціальних та екологічних вигод через інтеграцію сталого розвитку в інтереси корпорації. Сформульовано і філософію сталого розвитку – «Добрі справи на довгі роки» [12].

План сталого розвитку корпорації «Оболонь» на 2014-2016 рр. розроблено за такими напрямками:

1. Корпорація: репутація, стандарти ведення бізнесу, корпоративне управління, заінтересовані сторони.
2. Люди: комфорт робочого середовища, життя і здоров'я, етика та рівність прав, розвиток персоналу.
3. Суспільство: розвиток регіонів, розвиток спорту, спонсорство і благодійність.
4. Виробництво: управління якістю, технології.
5. Екологія: безвідходність.

За кожним напрямом визначено конкретні задачі та строки їх виконання. Стратегія сталого розвитку корпорації «Оболонь» є комплексною, системною та має прикладний характер. Не зважаючи на негативну динаміку фінансово-економічних показників (у 2014 році компанія отримала збиток, а чистий дохід знизився порівняно із 2011 роком на 16,2%), «Оболонь» цілеспрямовано впроваджує розроблений план сталого розвитку.

Стратегія сталого розвитку групи компаній «Кернел» базується на трьох основних напрямках [13]:

– збереження навколишнього середовища – застосування технологій сталого землеробства в агровиробництві та мінімізація викидів шкідливих речовин виробничих об'єктів;

– відповідальність як роботодавця, що починається з безпеки і здоров'я співробітників в якості ключового пріоритету;

– добросусідство з місцевими громадами.

Вертикально інтегрований агропромисловий холдинг «Астарта-Київ» реалізує концепцію сталого розвитку у рамках Стратегії соціальної відповідальності та бізнес-стратегії на 2014-2016 роки, зосередившись на чотирьох напрямках [14]:

– краща інвестиція: корпоративне управління, протидія корупції;

– кращий партнер: охорона навколишнього середовища, розвиток сталого сільського господарства і промисловості, робота з постачальниками;

– кращий роботодавець: формування бренду «Роботодавець», професійний розвиток людей, безпека праці й охорона здоров'я, покращення лояльності сезонних співробітників;

– кращий сусід (у агросекторі): якість життя громади, розвиток територій.

Діяльність за кожним напрямом деталізовано, визначено строки реалізації, публікуються регулярні звіти.

Компанія Nestle у своїй діяльності робить наголос на екологічному аспекті сталого розвитку, впроваджуючи Політику щодо збереження води та екологічної чистоти середовища [15] за такими ключовими напрямками: упаковка і навколишнє середовище, а також маркування продуктів.

Компанія PepsiCo реалізує принцип «Відповідально до мети», який поширюється на усі аспекти бізнесу та має на увазі три головні складові сталого розвитку [16]:

- «Сталий розвиток: здоров'я людини» (Human sustainability) має на увазі стратегію компанії пропонувати своїм споживачам різноманітний асортимент продукції від снєків до продуктів від здорового харчування;
- «Сталий розвиток: навколишнє середовище та екологія» (Environment Sustainability) має на увазі зобов'язання компанії піклуватися про збереження природних ресурсів та мінімізацію впливу виробництва на навколишнє середовище;
- «Сталий розвиток: підтримка талантів» (Talent Sustainability) має на увазі, що компанія приділяє значну увагу розвитку потенціалу своїх співробітників, створенню сприятливого робочого середовища й прагне до того, щоб PepsiCo була максимально приваблива як роботодавець.

Компанія Соса-Кола в Україні у рамках стратегії сталого розвитку реалізує такі проекти:

- проекти, спрямовані на розвиток активного способу життя;
- проекти, спрямовані на охорону довкілля;
- прибирання берегів водоєм;
- зелений день;
- співпраця з київським водно-інформаційним центром;
- проект зі збереження водних ресурсів «кожна краплина має значення»;
- екофан (збір вторсировини);
- фестиваль дитячого читання «книгоманія».

Результати реалізації перелічених проектів відображаються у регулярних Звітах соціальної відповідальності.

Стратегія сталого розвитку ПАТ «Миронівський Хлібопродукт» включає в себе 2 напрями: «спонсорство і соціальні проекти» та «партнерство з НУО та науковими установами». Компанія концентрує зусилля на чотирьох пріоритетних напрямках:

- розвиток місцевої інфраструктури;
- благодійна допомога колишнім і теперішнім співробітникам;
- покращення добробуту окремих жителів і територіальних громад;
- культура і спорт.

Зокрема, компанія реалізує такі актуальні проекти: допомога учасникам АТО, піклування над дитячими садками і школи, допомога медичним закладам, газифікація сіл.

Концепція сталого розвитку стає більш поширеною в Україні, її прихильниками стають щорічно нові підприємства. Однак, у сучасних економічних умовах стратегія сталого розвитку реалізується у першу чергу потужними агропромисловими підприємствами, лідерами ринку, які у процесі свого розвитку вийшли за межі національної економіки, ведуть активну діяльність на зарубіжних ринках та впроваджують передовий світовий досвід. При цьому, рівень проникнення концепції сталого розвитку на середні та малі підприємства є низьким.

Впровадження стратегії сталого розвитку великими агропромисловими підприємствами України фактично покликане вирішити нагальні соціальні, екологічні та демографічні проблеми, які не в змозі вирішити держава. Великою мірою агропромислові корпорації у рамках своєї соціальної відповідальності беруть на себе функції держави у складних економічних умовах.

Висновок. Стратегію сталого розвитку в Україні впроваджують потужні агропромислові підприємства, які мають відповідні фінансові та кадрові ресурси, а також стратегічне бачення майбутнього українського суспільства і свого місця у ньому. Основний акцент при цьому робиться на екологічному аспекті, розвитку інфраструктури та соціальній функції. Сприйняття концепції сталого розвитку малими та середніми підприємствами з виробництва продуктів харчування та напоїв в Україні є низьким.

Актуальним напрямком подальших наукових досліджень є розробка методичних прийомів оцінки ефективності стратегії сталого розвитку та впровадження механізмів залучення якомога більшої кількості виробників продуктів харчування до процесів розробки та реалізації стратегії сталого розвитку.

Література.

1. Бурик З. М. Формування концепції сталого розвитку регіону / З. М. Бурик. // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. — 2014. — № 1. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ttpdu_2014_1_22.pdf
2. Meadows D.H. The Limits to Growth / D. H. Meadows, J. Randers, and W.W. Behrens. // Universe Books, New York, NY. — 1972. — 161 p., с. 62-65.
3. Квятковська Л. А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства / Л. А. Квятковська // Вісник соціально-економічних досліджень. — 2013. — Вип. 1. — С. 85–89. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vsed_2013_1_14.pdf
4. Daly H. E. 1973. Towards a Steady State Economy / H. E. Daly. // H. E. San Francisco: Freeman. Daly, H. E. 1991. Steady-State Economics (2nd ed.). Washington, D.C.: Island Press. — 339 p.
5. Шпортко А.М. Становлення концепції сталого розвитку [Електронний ресурс] / А.М. Шпортко, Г.В. Кірейцева // Режим доступу : http://www.ztu.edu.ua/ua/science/conference/files/eco_es.../ShportkoAM.doc
6. OECD/DAC. Strategies for Sustainable Development: Practical Guidance for Development Cooperation. — OECD: Paris, 2001. — 73 p. Режим доступу : <http://www.oecd.org/dataoecd/34/10/2669958.pdf>
7. Данилишин Б.М. Розроблення національних стратегій сталого розвитку: корисний досвід для України /Б.М. Данилишин, О.П. Маслюківська //Механізм регулювання економіки.— 2008. — №3 (2),Т.1. — с. 214-218.
8. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020" [Електронний ресурс] : Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. — Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.
9. How Companies Manage Sustainability: Mckinsey Global Survey Results [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://www.mckinseyquarterly.com/>.
10. Як компанії втілюють концепцію сталого розвитку [Електронний ресурс]. — 2010. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.management.com.ua/tend/tend323.html>.
11. Сайт компанії «Хенкель» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: // <http://www.henkel.ua/sustainability-89.htm>
12. Звіт про сталий розвиток корпорації «Оболонь» 2014 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://report.obolon.ua/img/Obolon_AnnualReport-2014_ua.pdf
13. Офіційний сайт агропромислової компанії Кернел [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.kernel.ua/>
14. Офіційний сайт агропромхолдингу Астарт-Київ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.astartakiev.com/>
15. The Nestlé Policy on Environmental Sustainability [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.nestle.ua/asset-library/documents/nestle%20policy%20on%20environmental%20sustainability.pdf>.
16. Сайт компанії PepsiCo [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://pepsico.ua/purpose/>

References.

1. Buryk, Z. M. (2014), "The formation of the concept of sustainable development in the region", *Teoriia ta praktyka derzhavnogo upravlinnia i mistsevoho samovriadvannia*, vol. 1, available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ttpdu_2014_1_22.pdf (Accessed 10 November 2015).
2. Meadows, D.H. (1972), "The Limits to Growth", Universe Books, New York, USA.
3. Kviatkovs'ka, L. A. (2013), "Implementation of the principles of sustainable development in the enterprise", *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'*, vol. 1, available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vsed_2013_1_14.pdf (Accessed 12 November 2015).
4. Daly, H. E. (1973), "Towards a Steady State Economy", *Steady-State Economics* (2nd ed.). Washington, D.C., USA.
5. Shportko, A.M. and Kirejtseva, H.V. (2012), "The formation of of sustainable development", available at: www.ztu.edu.ua/ua/science/conference/files/eco_es.../ShportkoAM.doc (Accessed 17 September 2015).
6. OECD/DAC (2001), "Strategies for Sustainable Development: Practical Guidance for Development Cooperation", available at: <http://www.oecd.org/dataoecd/34/10/2669958.pdf> (Accessed 27 October 2015).
7. Danylyshyn, B.M. and Masliukivs'ka, O.P. (2008), "The development of national strategies for sustainable development: a rewarding experience for Ukraine", vol. 3, pp. 214-218.
8. Official website of the President of Ukraine (2015), "On the Strategy for Sustainable Development "Ukraine - 2020", available at: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html> (Accessed 5 November 2015).

9. McKinsey (2010), "How Companies Manage Sustainability: Mckinsey Global Survey Results," available at <https://www.mckinseyquarterly.com/> (Accessed 15 November 2015).
10. Management.com.ua (2012), "How companies implement the concept of sustainable development", available at: <http://www.management.com.ua/tend/tend323.html> (Accessed 15 November 2015).
11. The official site of Henkel (2015), "Sustainability in the company "Henkel", available at: <http://www.henkel.ua/sustainability-89.htm> (Accessed 16 November 2015).
12. The official site of Obolon (2015), "Sustainable Development Report of the corporation "Obolon" 2014", available at: http://report.obolon.ua/img/Obolon_AnnualReport-2014_ua.pdf (Accessed 16 November 2015).
13. The official site of Kernel (2015), "Sustainability", available at: <http://www.kernel.ua/en/sustainability> (Accessed 17 November 2015).
14. The official site of "Astarta-Kyiv" (2015), "CSR", available at: <http://www.astartakiev.com/en/slaider-na-glavnoi/vysokaja-socialnaja-otvetstvennost.htm> (Accessed 16 November 2015).
15. The official site of Nestlé (2015), "The Nestlé Policy on Environmental Sustainability", available at: <http://www.nestle.ua/asset-library/documents/nestl%C3%A9%20policy%20on%20environmental%20sustainability.pdf> (Accessed 18 November 2015).
16. The official site of PepsiCo (2015), "Responsible to the goal", available at: <http://pepsico.ua/purpose/> (Accessed 17 November 2015).

Стаття надійшла до редакції 20.11.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"